అనుబంధం - 14

వి.ఎ.కె. రంగారావుగారి ఇంటర్వ్యూ

బొబ్బిలిలో నాకు తెలిసీ, నేను 30లో పుట్టాను. 45కి కొంత సంగీతం నేర్చుకోకపోయినా సంగీతం గురించి తెలుసు. మా పెద్దనాన్నగారు శ్వేతాచలపతి రామకృష్ణ రంగారావు. రాజా ఆఫ్ బొబ్బిలి అనే అందరూ అంటారు. అలాగే మా జమీందార్ ఆఫ్ చిక్కవరం అంటారు. రావు జనార్ధన కృష్ణ రంగారావు - ఈ పేర్లు పెద్దగా తక్కిన వాళ్ళకు పరిచయం ఉండదు.

వీళ్ళందరూ సంగీతం అంటే చాలా ఇష్టపడ్డవాళ్ళే. చిన్నతనంలో మా బొబ్బిలి రాజాగారు పెద్దయ్యాక రాజకీయాల్లో ప్రవేశించారు. మద్రాస్ ప్రెసిడెన్సీ చీఫ్ మినిష్టరుగా ఉన్నారు.

మా నాన్నగారికి అటువంటి రాజకీయాలతో ప్రమేయం లేదు. సంగీతం పాటలూ, పద్యాలు అంటే చాలా ఇష్టం. రాగయుక్తంగా ప్రబంధాల్లో ఉండే పద్యాలు చదివేవారు. మా నాన్నగారు ఒకటి రెండు పాటలు రాసారు. 1943లో నూజివీడులో ఉండగా అంటే మా అమ్మగారి ఊరు అక్కడినుండి బందరుకి వెళ్ళి పంజాబునుండి వచ్చిన ముల్ఖరాజ్ మహారాజు దగ్గర మంత్రోపదేశం తీసుకున్నాం అమ్మా, నాన్నా, నేను. అప్పుడు మా నాన్నగారు ఓ పాట రాసారు.

"దారిని తెలిసికొంటి" అని ఆ పాట మా నాన్నగారు రాసారని ఆయనకే గుర్తుండకపోవచ్చు. నేను బాగా చిన్నవాణ్ణి. 12,13 ఏళ్ళవాణ్ణి. అమ్మ కూడా చెప్పింది. నాకేం తెలిసేది కాదు. నా మనసులో అలా ఉండిపోయింది. అది తాళానికొచ్చిందో లేదో యతి ప్రాసలున్నాయో లేదో ఏదో అనుకోవడం.

ఆ గురువుగారు చేసిన మంత్రోపదేశపు స్ఫురణతో రాసిన పాట అది. తక్కిన పంక్తుల్లో చరణాల్లో ఏముందో ససేమిరా నాకు జ్ఞాపకం లేదు.

మా నాన్నగారికి సుమారు 80,90 ఏళ్ళు. ఆయనకు వినబడదు. ఒకవేళ పేపరు మీద రాసిచ్చినా గుర్తు లేదనే చెప్తారు. మా అమ్మగారికి జ్ఞాపకం ఉందేమో తెలియదు.

కానీ ఎవరూ కూడా దాన్ని భద్రపరచలేదు. తర్వాత మా అమ్మగారు చిన్నప్పుడు పెళ్ళి సంగీతం నేర్చుకున్నారు. వీణ నేర్చుకున్నారు. మా అమ్మగారి పెద్దక్క అందరికంటే పెద్దక్క ఇప్పుడు బొబ్బిలి రాణిగారు బ్రతికే ఉన్నారు. తొంబై ఏళ్ళు. మద్రాసులో ఉన్నారు. వారు చిన్నప్పుడు హార్మోనియం వాయించేవారు. వీళ్ళందరూ పెళ్ళయిందాకా నేర్చుకున్నారు. మా కులంలో ఆ రోజుల్లో బంధువుల్ని పెళ్ళి చేసుకోవడమే తప్ప మరేదీ లేదు. పెళ్ళయింతర్వాత హార్మోనియం ముట్టినట్లు నాకు జ్ఞాపకం

లేదు. అప్పుడే వదిలేసారు. కాని పాటలు పాడేవారు. కానీ నా చిన్నతనంలో హిందీ సినిమా పాటలు వీణ మీద వాయించేవారు. ఆమెకి జ్ఞానం ఎటువంటిది అంటే రాగం తానం పల్లవి పాడటం రాగాలాపన చెయ్యడం అవేవీ తెలియవు. నేర్చుకున్న కృతులు పదో, పదిహేనో ఇరవయ్యో ఉంటాయి. ఆ కృతులు పాడుకునేవారు. హిందీ సినిమా పాటలు పాడేవారు. మా అమ్మకు ఎటువంటి జ్ఞానం అంటే వీణ చూస్తూ ఒక పాట వాయించలేదు. మనసుకొస్తే కళ్ళు మూసుకు వాయించేది. 'కళ్ళు తెరిస్తే ఆ మీట పలికేది కాదు. అంటే ఆ మీట నొక్కితే ఈ శబ్దం వస్తుంది అని కంటితో చూస్తే తెలిసేది కాదు. ఏ పాటయినా నోటికొచ్చిన పాట కళ్ళు మూసుకుని వీణ మీద వాయించెయ్యగలదు. అద్భుతంగా వుండదు- ఏ చిట్టిబాబో, శంకరశాస్త్రి గారో వాయించినట్లుండదు. మామూలుగా ఉంటుంది. ఆ తర్వాత ఈ మంత్రోపదేశం జరిగింతర్వాత రోజూ పూజగదిలో కూర్చొని స్తోత్రాలు, అర్చనలు ఇవి చెయ్యడం కాకుండా భగవంతుని మీద పాటలు చిన్నప్పుడు వాళ్ళు నేర్చుకున్న పాటలు తమ సొంతంగా చేసుకున్న పాటలు ఏవో పాడేవారు.

ఎం.ఎస్.సుబ్బులక్ష్మి పాడే పాట మీరాలోనో శకుంతలలోనే ఆ వరుసలలోనే చేసేవారు. సొంతంగా చేసినవి కూడా ఉండేవి. కానీ అవి గొప్ప సంగీతం కలవి కావు.

ఒక రాగం జంఝూటి, ఆనందభైరవి తెలుసుకున్న రాగాలు ఏదో మోహనా, కళ్యాణి రాగాల్లో ఉండేవి. గొప్ప సంగీత రచనలు ఏమీ కావు అవి, చాలా మట్టుకు ఇంతకుముందుడే ట్యూన్స్ అవి. అలాగే బొబ్బిలి రాణిగారు ఎన్నో పాటలు రాసారు. మా మదర్ ఒక వంద పాటల దాకా రాసుంటారు. అందులో ఇంతకుముందున్న ట్యూన్‌లో రాసినవి ఒక ఇరవై ముప్పై ఉంటే ఆమెకి తోచిన రాగాల్లో చేసినవి ఒక అరవై డెబ్భై ఉంటాయి. బొబ్బిలి రాణిగారు ఎవరంటే మా అమ్మ పెద్దక్క. శ్రీ కృష్ణదాసి కృతులు అన్న పేరుతో కొ పుస్తకం రాసారు. దాంట్లో రాగం తాళం కూడా వుంటుంది. వాళ్ళకె తెలిసిన రాగాల్లో వాళ్ళు పాడుకున్నారు. అవి కూడా ఏదో ఏదో అపూర్వ రాగాల్లో మాత్రం వుండవు. మామూలు చాలా సంసారపక్షంగా ఆడవాళ్ళు ఇంట్లో కూర్చుని పాడుకునే పాటల్లా ఉంటాయి. కొన్ని రచనలు చాలా స్నిగ్ధంగా ఉంటాయి.

నేను వేరే ట్యూన్లు చేయించుకొని బి.గోపాలం అని ఒకాయన ఉండేవారు. ఆయన చేత చేయించుకుని నేను నాట్య కార్యక్రమాల్లో ఉపయోగించుకునేవాణ్ణి. ఎక్కడైనా పాడి వినిపించేవాణ్ణి. వీళ్ళిద్దరు తప్ప మా ఫ్యామిలీలో ఇంకెవరూ పాటలు రాసేవాళ్ళు లేరు. వీళ్ళను వాగ్గేయకారులు అనడం తగదు. వాగ్గేయకారుడు అంటే - నేనూ రాసాను నాలుగు పాటలు నాకు తోచినవి. వాగ్గేయకారుడు అంటే అదొక అంతస్థును సూచిస్తుంది. "పిల్లా పిల్లారా పెళ్ళి పెళ్ళి చేసుకో" అని అలా ఏదో రాస్తే వాగ్గేయకారులవ్వరు. అలాగని వీళ్ళు రాసినవి (చీప్‌లిరిక్) అని కాదు. దేవునిమీదో లేదా వాళ్ళకు కలిగిన అనుభూతి గురించి ఏదో ఒకటి రాసేవారు. వాళ్ళు చిన్నప్పుడేవో భాగవతంలో పద్యాలో ఏదో ఒకటి నేర్చుకునేవారు.

ఆ రోజుల్లో ఇంకోటేంటి జరిగేదంటే బొబ్బిలిలో బొబ్బిలి దర్బారులో, బొబ్బిలి వేణుగోపాల స్వామి దేవాలయంలో నాట్యం చేసే ఒక దేవదాసి పేరు సీతారాం.

ఎనిమిది మందో పదిమందో దేవదాసీలుండేవారు. ఆ దేవాలయంలో దర్బారుకి ఎంతమంది ఉండేవారో నాకు తెలియదు. ఈ సీతారాం మాత్రం ఆడవారుండే జనాభా అంతఃపురంలోకి రాణులుండే చోటుకి వచ్చేది. వచ్చి విరాట రాజ కొలువులో సైరంధ్రి ఏం పని చేసేదో ఆ పని చేసేది. అంటే పూలు కట్టడం , గంధం తియ్యడం. నేను బాగా చిన్నవాణ్ణి. అందుకోసం రాణివాసంలోనే మూడేళ్ళు ఉన్నాను. అప్పటి సంగతి చెప్తున్నా. ఉదయం 8.30కి అప్పుడు అందరూ పూవుల దండలు కడుతూండేవారు. అప్పుడు అమ్మ, పెద్దమ్మ కూడా, సీతారాం పూలు కట్టేది. తాంబూలం చుట్టడం అంటే మూడాకులు దాంట్లో ముంగ వక్కలు వేసి అరటి నారతో చుట్టేవారు.

ఎవరైనా రాజబంధువులు రాణివాళ్ళను చూడ్డానికి వస్తే వాళ్ళకిచ్చేవారు. ఇలా చుట్టుతున్నప్పుడు పాటలు పాడేదామె. అలాగే బ్రాహ్మణులు కొంతమంది వచ్చేవారు. నాకు బాగా చిన్నతనం. వాళ్ళొచ్చి ఏవో ఊర్మిళాదేవి నిద్ర లాంటివి పాడేవారు. ఇవే కాక లలితాంబ అనే పిల్ల వచ్చేది. ఆమె వైశ్య కుటుంబీకురాలు. చిన్నప్పుడే పెళ్ళి చేసారు. చిన్నప్పుడే పోయేడో, వదిలేశాడో తెలియదు. కొంచెం పిచ్చి పిచ్చిగా ఉండేది ఆవిడ. ఆమె కృష్ణుడు గురించి వీళ్ళ గురించి పాటలు పాడేది.

"ఏకాదశి ఫలమేమని చెప్పుదు పార్వతి." ఈ పాట మేం చిన్నపిల్లలం ఆమెని ఏకాదశి అని పిలిచేవాళ్ళం. సీతారాం జావళీలు, పదాలూ పాడేది. ఆ జావళీలు పదాలు తిరువీధి అంటే స్వామిని ఊరేగింపుని తిరువీధి అంటారు. అది వైష్ణవ సంప్రదాయం. కోటకు నాలుగు పక్కల గోడలకు కంతలుండేవి. కళ్ళు పెట్టి చూస్తే రోడ్డుమీద ఏం జరిగేదో స్పష్టంగా కనబడేది. రోడ్డుమీంచి పైకి చూస్తే ఆ కంతలు తప్ప బయటివారికి మరేం కనిపించదు. అక్కడినుంచి మా పెద్దమ్మ అప్పుడప్పుడు చూసేవాళ్ళు. మేం బల్లవేసుకుని చూసేవాళ్ళం. మేం వీథిలోకి వెళ్ళడానికి వీలుండేది కాదు. ఈ నాలుగు దిక్కుల ఎనిమిది చోట్ల ఆపి దాని ముందు వాళ్ళు ఆడేవాళ్ళు. వాళ్ళు ఆడి పాడేవి కొన్ని గ్రాంఫోన్ రికార్డుల్లో ఉండేవి.

'రేపు వత్తువు గాని', 'తూరుపు తెలవారే!', ప్రఖ్యాత పదకర్తలు రాసిన జావళీలు వాళ్ళు పాడేవారు.

మగడొచ్చి పిలిచేడు ఇలాంటివి ఆవిడొచ్చి పాడేది. మేం ఐదారుగురు పిల్లలు ఉండేవాళ్ళం. మా పిల్లలు అందరూ వెళ్ళిపోయినా నేనొక్కణ్ణే ఉండేవాణ్ణి. నన్నందరూ వెక్కిరించేవాళ్ళు. చూశారా తాతగారిలాగా సరసుడు తయారయ్యాడు. ఐదేళ్ళప్పుడే సానిదాని చేత పదాలు పట్టించుకుంటున్నాడు. నాకా జోకు అర్థమయ్యేది కాదు. ఈ ప్రభావం నా మీదే కాదు వాళ్ళ మీద కూడా వుండేది. మా అమ్మ తమ్ముడు చెవులు కుట్టినప్పుడు బాలమురళీకృష్ణ ఐదు, ఆరేళ్ళ వయసున్నప్పుడు అతని పాట కచేరీ

ఏర్పాటు చేసారు. నా బాలసారప్పుడు బెంగుళూరు నాగరత్నమ్మ కచేరీ చేసారు. ఇవ్వన్నీ మా అమ్మగారు చెప్పారు.

బెంగుళూరు నాగరత్నమ్మతో మా ఇంట్లో అందరికీ పరిచయం. ఎలాంటి పరిచయమంటే ఆమె ఇంటికొచ్చి ఏవో కబుర్లు చెప్పి ఆమె పాటలు పాడేది. సొంతంగా కన్నడంలో రాసిన జావళి పాడేది. ఇంకా త్యాగరాజ కీర్తనలు పాడేది. ఆమె రావడం మేం మద్రాసులో ఇల్లు కొనుక్కున్న తర్వాత తెలుసు. అప్పటికి ఆమె వృద్ధురాలు అయినా ఆమె పాడేది. ఆవిడంటే నాకు చిన్నప్పటి నుండి గురి. దానికొక కారణం వుంది. మా అమ్మ మొదటి రెండు సంతానం ఆడవాళ్ళు. మూడోసారి గర్భంతో ఉన్నప్పుడు అమ్మను చూడ్డానికి నాగరత్నమ్మ వచ్చింది. ఎలా ఉన్నారు - ఏదో ఇలా వున్నాను. అంటే అంతర్గతంగా ఇద్దరూ ఆడపిల్లలే అని.

రాజ వంశంలో ఆ రోజుల్లో ఒక అలవాటు ఉంది. కొడుకునివ్వక పోతే పుట్టకపోతే ఇంకొక భార్యని చేసుకోడం. మా నాన్నగారు మా అమ్మని భయపెట్టారని కాదు (లేట్ 30)లో ఆమె వచ్చి చెప్పింది. ఒక నిమ్మకాయ ఇచ్చి అమ్మా! ఈసారి నీకు కొడుకు పుడతాడు. ఎవరో మంచి కోరుకోడం అంతే- అలా అనుకున్నాం.

రాజవంశంలో పుట్టి సంగీతం పాట్టం ఆ రోజుల్లో సంగీతం పాడటమే. సానివాళ్ళు చేసే పని. ఆ రోజుల్లో చాలామంది సానివాళ్లు అంటే చిన్నచూపు ఎవరికీ లేదు. అది కులం డాక్టరేనా, యాక్టరేనా ఏదైనా అది కావచ్చు. మంచి చెడూ రెండూ ఉండవచ్చు. ఈవిడ సానిది చెడ్డది అనే భేదం వచ్చేట్టు మా పెద్దలు ప్రవర్తించలేదు. సంగీతంతోనే ఈయన పేరు తెచ్చుకుంటాడు అని ఆమె ఆశీర్వదించింది. ఆ నిమ్మకాయింకా మేడ మీద పూజగదిలో ఉంది. 66 ఏళ్ళ తర్వాత కూడా మేం దాన్ని ముట్టుకోం. ఎట్టిగా నల్లగా మాడిపోయి వాడిపోయి లేదు. ఆమె మాట ప్రకారం నాకు సంగీతంలో సపసలు తెలియవు కానీ సంగీతం ద్వారా నాకు పేరొచ్చింది. సంగీతం గురించి సరాగమాలో మరోటో రాయడం వల్ల అది ఆమె ఆశీర్వచనం ప్రభావం వల్లే అని నా నమ్మకం. ఆమె పాటలూ విన్నారు. ఈ రికార్డులూ వినేవారు. రాజయ్యంగారి పాటలన్నా ముసిరి సుబ్రహ్మణ్యంగారి పాటలన్నా అమ్మ కూడా వినేవారు. మా అమ్మమ్మ కూడా పాటలు రాసేది. మా బొబ్బిలి కులదైవం వేణుగోపాలస్వామి చిన్నప్పుడు ఏదో జబ్బు చేస్తే తెల్లవారేలోగా తగ్గకపోతే ఆపరేషన్ చేయాల్సివస్తుందని అందరూ కంగారు పడ్డారు. దాంతో వేంకటేశ్వర స్వామికి మొక్కుకున్నారు. తగ్గింది. అందువల్ల నా పేర్లో వెంకట అని చేర్చారు. వి. అంటే వెంకట ఆనందకుమార్ రంగారావు అని. మా వాళ్ళందరి మీద ఈ ప్రభావం ఉంది.

చిన్నప్పటి నుండి త్యాగరాజ కృతులు వింటున్నాను. నేర్చుకున్నది మహా అయితే పదిహేనుంటాయి. పెద్ద వారి అందరి పాటా విన్నాను. బెంగుళూరు నాగరత్నం, చెంబై వైద్యనాథ భాగవతార్, మైసూర్ రాజా అయ్యంగార్, చిత్తూరు సుబ్రహ్మణ్యం పిళ్ళై అక్కడికి పిలిపించుకుని

పాడించుకునేవారు. ఎందుకు పిలిపించుకుని పాడించుకునేవారంటే మద్రాసులో ఉండే సంస్థానాల్లాగా నెలకోసారి వారానికోసారి కాదు. నామకరణానికో , కొడుకు బాలసారెకో, చెవులు కుట్టడానికో ఏదో ఒక దానికి పిల్చి పాడించుకునేవారు. నూజివీడులో ఉండేవారు. చిన్నప్పటి నుండి వింటూండడం వల్ల దాని ప్రభావం - ఈ పాటల్లో ఉండే మాటలు ఏ త్యాగరాజువో అన్నీ వెతికితే క్షేత్రయ్య మాటలో కనిపిస్తాయి వాళ్ళ పాటల్లో. కాని సాహిత్యంగా చూసుకుంటూ అది సాహిత్యం కాదు. సంగీత పరంగా చూసుకుంటే అది పెద్ద సంగీతమూ కాదు.

రాజా మేకా వెంకటాద్రి అప్పారావు. ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ వైస్ ఛాన్సలర్‌గా ఉండేవారు. ఆయన ఎం.వి.అప్పారావు, ఆయన తండ్రిగారు ఈయన, మా అమ్మ పుట్టిల్లు. మేక అప్పారావులందరూ తాతలు, పెదనాన్నలు, చిన్నాన్నలు, అన్నలో అల్లుళ్ళో అవుతారు.

ఆయన నాకు ఏడేళ్లప్పుడో ఎనిమిదేళ్ళపుడో ఉన్నాడు.

సీత అనసూయల్ని ఇంటికి పిలిపించి అష్టపదుల్ని తెలుగులో పాడించేవాడు. కృష్ణలీలా తరంగిణి, మొదటినుండి చివరిదాకా, జయదేవుని అష్టపదులు ఆయన తెనిగించాడు. అదే వరుసల్లో సరిపడేట్లుగా తెలుగులో రాసారాయన. అవి వింజమూరి సిస్టర్స్ అనసూయ, సీతల చేత పాడించేవాడు. ఆయన కూడా కలిసి పాడేవాడు. ఆ ఆనందంతో కూర్చునే డ్యాన్సు కూడా చేసేవాడు. సంస్కృతం బాగా నేర్చుకున్నాడు. గాన భారతం అని పుస్తకమేదో రాసారు. ఇవన్నీ వాగ్గేయకారుల రచనలు అని చెప్పడానికి ఎందుకు వీల్లేదంటే ఇంతకు ముందున్న మాత్రా ఛందస్సులోనే రాసారు. తనానని తనానని తానన అని ఉంటే తెలుగులో కూడా రాసారు.

మా పెద్దమ్మ కూతురు ఇందిరాదేవి. సుబ్బలక్ష్మి అనే ఆమె దగ్గర వీణ నేర్చుకుంది. వాళ్ళిద్దరూ కలిసి రేడియోలో వీణ వాయించేవారు. సుబ్బలక్ష్మి మాత్రం బాగా వాయించేవారు. ఇందిరాదేవి మామూలుగా వాయించేది. ఇద్దరూ కలిసి కూడబలుక్కుని రాగాలాపన కూడా కలిసే వాయించేవారు. వాళ్ళు వాయిస్తూంటే దూరాన ఎవరో స్త్రీ పాడుతున్నట్లు అనిపించేది.

సాధారణంగా ఆలాపన అంటే ఎవరో ఒకరే చేస్తారు. వీళ్ళు అలా చేసేవారు కాదు. ముందుగానే స్వరరచన చేసుకుని ఇద్దరూ ఒకేలాగా వాయించేవారు. 48లో 50లోనో వాళ్ళ ఆఖరి ప్రోగ్రాం విన్నాను.

ఆమె ఏ పాటలూ చేసినట్లు దాఖలాలు లేవు. మా కుటుంబంలో అందరూ ఇంతో కొంతో పాడగలరు. ఒక పాట రాసినట్లు ఒక ట్యూన్ చేసినట్లు నాకు తెలీదు. నేను 100 పాటలో 50 పాటలో రాసాను, చేసిన ట్యూన్స్ పదో పాతికో ఉంటాయి.

చిన్నప్పటి ట్యూన్స్ హిందీవో ఏవో అనుసరించి రాసాను. రచన అని చెప్పుకునేవి కొన్నే. వాటికి మాత్రం పెద్ద వాళ్ళ చేత ట్యూన్స్ కట్టించుకుని నా యిష్టమైన రాగాల్లో పాడుకుంటాను. 'ప్రణయ బృందావనం' అని రేడియో నాటకం రాసాను.